

حاج میرزا مهدی ولایی

فهرستنگار نسخ خطی

مهبین فضائی*

میرزا مهدی ولایی در سال ۱۲۸۱ شمسی در شهر نجف اشرف دیده به جهان گشود. پدر ایشان، حاج شیخ یوسف، دارای مرتبه اجتهاد و از شاگردان آخوند ملا محمد کاظم خراسانی - صاحب کفایة الاصول - و شریعت اصفهانی و شیخ عبدالله مازندرانی - حامی مشروطیت - و مادر ایشان، دختر آیه الله حاج سید اسماعیل عقیلی نوری - صاحب کفایة الموحّدين و وسیلة المعاد فی شرح نجات العباد - بود؛ شهرت وی به ولایی از باب انتساب به آل محمد (ص) است.

ایشان، مقدمات و سطح را در محضر پدرش و شیخ مرتضی طالقانی و شیخ غلامعلی قمی و درس خارج را نزد آقا ضیاء الدین عراقی و حاج شیخ محمد کاظم شیرازی و علوم معقول را در محضر شیخ محمد تقی آملی و اخلاق را از مرتضی طالقانی و شیخ محمد تقی آملی فراگرفت. همچنین ایشان دارای اجازاتی از حاج شیخ عباس قمی - به طور شفاهی - و سیدفخرالدین امامت کاشانی و شیخ محمد صالح علامه حایری و نیز اجازه در روایت از شیخ آقا بزرگ تهرانی بوده و در طول زندگی، محضر آیات عظام: ابوالحسن اصفهانی و میرزای نائینی و شیخ محمد حسین کاشف الغطاء و حاج آقا حسین قمی و حاج شیخ محمد حسین اصفهانی را درک نموده است.

استاد ولایی در سال ۱۳۱۴ شمسی یعنی سالی که وقایع مسجد گوهر شاد به وقوع پیوست، از نجف اشرف به سمت ایران حرکت کرد. وی ابتدا وارد کرمانشاه و سپس

*. عضو گروه کتابشناسی بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی.

همدان و تهران و سرانجام وارد مشهد مقدس شد و در این شهر سُکنی گزید. پس از مهاجرت به مشهد مقدس، استاد ولایی در مدرسه فاضلیه جعفریه به تحصیل در علوم حوزوی پرداخت و وی در بدو امر، معتم بود. در آن زمان فتح الله خان پاک روان، نایب التولیه وقت، دستور داد که امتحانی بین روحانیون حوزه علمیه برگزار شد تا به آنها گواهی مدرسی حوزه علمیه - معادل دیپلم ادبی - داده شود، مرحوم ولایی نیز در این امتحان شرکت کرد.

فتح الله خان نایب التولیه، پس از برگزاری امتحان فوق، روحانیونی را که دارای خط خوش و سلیقه و سواد بودند، به استانداری یا آستان قدس رضوی، معرفی می کرد، مرحوم ولایی با توجه به تحصیلات حوزه علمیه و روحیه مذهبی و علاقه به خدمت در دستگاه امام هشتم (ع)، درخواست کرد تا به کتابخانه آستان قدس معرفی شود و بعد از مدتی، ایشان به عبدالعلی اوکتابی ریاست وقت کتابخانه، جهت کار معرفی شد.

شروع کار ایشان در کتابخانه آستان قدس، به سال ۱۳۱۶ شمسی باز می گردد و پس از ورود به کتابخانه، در ابتدا به نظم دادن و مرتب نمودن کتب کتابخانه و ثبت اسناد آستان قدس رضوی پرداخت. پس از مدتی در سال ۱۳۱۷ شمسی، ایشان فهرست نویسی کتابها را آغاز کرد و شناسایی و فهرست کتب خطی و چاپی به ایشان محوّل شد.

ذکاوت و دقت نظر و استعداد ذاتی و تلاش مستمر و علاقه و جدیت در کار، باعث شد تا ایشان به مرور زمان به یکی از کارشناسان مبرز و برجسته در زمینه فهرست نویسی تبدیل شود؛ به طوری که بعد از بازنشستگی، از طرف مسئولان کتابخانه دوباره دعوت به همکاری شد و تا آخر عمر به امر فهرست کردن کتب خطی و شناسایی آنها مشغول و با کتابخانه همکاری می نمود.

ایشان، در امر فهرست نگاری و شناسایی کتب، یکی از برجسته ترین اساتید این فن بود و کوچکترین و جزئی ترین ویژگیهای کتابها از جمله: نقوش ریز، خط، کاغذ، یادداشتهای موجود بر روی کتابها و آرایشهای هنری را مورد توجه قرار می داد.

از سجایای اخلاقی ایشان، می توان به وارستگی و زهد و قناعت و ادب درس و نفس و تواضع اشاره کرد. همچنین استاد ولایی با توجه به اجازاتی که از علما داشته است، به اتفاق برخی از همکاران خود در کتابخانه، در طول جنگ تحمیلی، وجوهات شرعی و نذورات و کفّارات را دریافت و بین مردم جنگزده و ستمدیده تقسیم و توزیع می کرد.

از استاد ولایی، آثار و تألیفاتی در قالب کتاب و مقاله به جای مانده، از جمله تألیفات ایشان، فهرست کتب خطی کتابخانه آستان قدس رضوی جلدهای چهارم و پنجم و ششم و یازدهم و هجدهم در موضوعات حکمت و کلام، فلسفه و منطق، تفسیر، اخبار و احادیث، فقه، تجوید و قرائت، اخلاق، رجال و انساب، عرفان، عقاید، ریاضیات است. برخی از مقالات ایشان نیز در مجله (نامه آستان قدس) در سالهای ۱۳۴۰ - ۱۳۴۳ با عناوین (قرآن منسوب به حضرت رضا(ع)، مدایح رضوی، نامه پیغمبر اسلام(ع)، صدرالمتألهین و نامه او به میرداماد درباره او، چکامه بهاری، شرح قصیده رضوی، شوکت بخارایی و سید علی نیاز) به چاپ رسیده است.

استاد ولایی، پس از حدود پنجاه سال کار و تلاش مداوم و مستمر در کتابخانه آستان قدس رضوی و خدمت خالصانه در دستگاه امام هشتم(ع)، سرانجام در نیمه دوم سال ۱۳۸۱ شمسی دارفانی را وداع و دعوت حق را لایک گفت.